

СТАН І ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті розкрито стан та проблеми виробництва продукції свинарства в Кіровоградській області на сучасному етапі та визначені шляхи його відродження.

ВСТУП

В умовах переходу до ринкової економіки основним завданням агропромислового комплексу є збільшення виробництва сільськогосподарської продукції. Важлива роль приділяється інтенсивним факторам розвитку, максимальному впровадженню досягнень науково-технічного прогресу, більш ефективному використанню виробничих ресурсів.

М'ясне господарство країни та її регіонів у даний час переживає глибоку економічну кризу, яка пов'язана як з адаптацією галузі до ринкових умов, так і з великими помилками, що допускаються з боку держави в ході реформування.

На даний час розвитку аграрної науки більшість економічних досліджень, незалежно напряму та мети, спрямовані на вирішення одного з головних завдань сільського господарства — підвищення ефективності та забезпечення сталого розвитку агропромислового комплексу України.

Розвиток сільського господарства, в тому числі і свинарства, має свої особливості, зумовлені поєднанням таких об'єктивних факторів: природо-біологічних, техніко-технологічних, організаційно-економічних та соціальних. Ефективний розвиток галузі можливий лише за умов, коли всі елементи цієї цілісної системи мають спрямованість на одержання високих кінцевих результатів і не суперечать один одному.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою статті є аналіз і оцінка стану виробництва продукції свинарства в Кіровоградській

області, поглиблення досліджень із підвищення ефективності галузі на основі оптимізації витрат праці і матеріально-грошових засобів, та обґрунтування шляхів підвищення економічної ефективності виробництва свинини.

РЕЗУЛЬТАТИ

Розробці теоретико-методичних і прикладних проблем економічної ефективності сільськогосподарського виробництва та свинарства присвячено наукові праці В.Я. Амбросова, В.Г. Андрійчука, О.А. Бугуцького, П.К. Канінського, П.І. Гайдуцького, В.Н. Замовця, А.І. Касянова, К.В. Колузанова, І.Г. Кириленка та інших.

Так, М.С. Вітков називає три групи факторів розвитку свинарства: природні, техногенні і соціальні. Г.І. Грицаєнко і Т.М. Романюк вважають, що основними факторами є науково-технічний прогрес; кваліфікація, освіта, якість і організація праці; форми організації суспільного виробництва (концентрація, спеціалізація, кооперація); зміст і форми виробничих відносин.

А.П. Макаркин і Н.Н. Ровдова розподіляють фактори на чотири групи: селекційно-генетичні, технологічні, технічні, організаційно-економічні, а С.І. Михайлов і О.А. Бугуцький серед факторів підвищення ефективності виробництва виділяють також чотири групи, але з іншим змістом: природні, технологічні, організаційні і природно-біологічні [4].

Проте в більшості робіт розглядалися лише окремі аспекти підвищення економічної ефективності виробництва свинини в умовах дії ад-

Таблиця 1. Чисельність поголів'я свиней у підприємствах і господарствах населення станом на початок року, тис. гол

Роки	Сільськогосподарські підприємства		Господарства населення	
	тис. гол	питома вага, %	тис. гол	питома вага, %
1996	253,9	54,4	212,4	45,6
2001	81,8	27,5	215,4	72,5
2005	74,8	30,9	167	69,1
2006	89,5	34,8	167,7	65,2
2007	107,4	35,3	196,6	64,7
2008	75,2	32,7	155	67,3

Рис. 1. Динаміка поголів'я свиней

міністративно-командної системи і державного регулювання відтворювальними процесами в галузі, та практично не проводилися дослідження цієї проблеми з урахуванням ринкових перетворень економіки.

За останні 15 років внаслідок соціально-економічної кризи галузь тваринництва зазнала значних втрат як в Україні, так і в Кіровоградській області. Протягом періоду 1995—2007 років значно зменшилася чисельність поголів'я свиней, відповідно скоротилися обсяги виробництва продукції, особливо в сільськогосподарських підприємствах.

Порівняно з 1995 р. у всіх категоріях господарств чисельність поголів'я свиней зменшилась на 49,4% (на 236,1 тис. гол.) і на 1 січня 2008 р. становила 230,2 тис. гол., у сільськогос-

Таблиця 2. Угрупування сільськогосподарських підприємств за наявністю поголів'я свиней, тис. гол.

Групи господарств, що мають голів	2006 рік		2007 рік	
	Поголів'я гол.	Питома вага, %	Поголів'я, гол.	Питома вага, %
До 200	16362	18,3	15270	14,8
200-499	27576	30,8	28869	26,8
500-999	18004	20,1	25188	23,4
1000-2999	22924	25,6	33036	30,8
3000-5999	4646	5,2	5083	4,8

подарських підприємствах — у 3,4 раза (на 178,7 тис. гол.), у господарствах населення — на 27% (на 57,4 тис. голів) [2].

Із таблиці 1 видно, що на даний час 67,3 % поголів'я свиней вирощують у господарствах населення. Це не дає змоги займатися селекційно-племінною справою, без якої ведення прибуткового свинарства неможливе.

Угрупування сільськогосподарських підприємств за чисельністю поголів'я свиней свідчить про незначну кількість великотварних підприємств. Станом на 1 січня 2007 р. половина сільськогосподарських підприємств утримували до 200 гол. свиней, 26,8% — від 200 до 500 гол., 23,4% від 500 до 1000 гол., 30,8% — від 1000 до 3000 тис. гол., 4,8 % — від 3000 до 6000 тис. гол.

Із даних таблиці 2 видно, що в області практично знищеним виявилось велике товарне виробництво, більшість свинарських ферм і комплексів змушені припинити роботу, значна частина їх ніколи вже не зможе відновити діяльність через повну руйнацію матеріально-технічної бази. Результати роботи великотварних підприємств свідчать про високу економічну ефективність виробництва свинини. Впровадження великотварного виробництва дає можливість більш раціонально використовувати протягом року основне стадо, виробничі приміщення і технологічне обладнання, полегшує проведення ветеринарно-санітарних заходів на фермах, створюються умови для спеціалізації і підвищення кваліфікації робітників, сприяє підвищенню продуктивності праці.

Важливим фактором, який впливає на собівартість свинини, є інтенсивність використання маточного поголів'я. Інтенсивність використання свиноматок — це кількість опоросів свиноматки в рік. Один цикл використання свиноматки займає чуть більше ніж півроку. При правильному використанні свиноматок в рік можна отримати майже два опороси, або до 20 поросят. Кількість виробленої свинини і її собівартість прямо залежить від кількості поросят, отриманих від свиноматки в рік. Чим більше отриманих поросят, тим дешевше вони обходяться. Згідно з науково-обґрунтованими нормами годівлі на свиноматку в середньому затрачається 2000—2400 кормових одиниць в рік — це стільки, скільки необхідно для вирощування і відгодівлі трьох-чотирьох свиней, до ваги 100 кг кож-

Таблиця 3. Маточне поголів'я свиней, (тис. гол) та надходження приплоду

	Роки				
	1996	2001	2005	2006	2007
Основні свиноматки	31	11	8,2	9,1	9,5
Свиноматки які перевіряються	12,1	3,3	2,3	2,9	2,6
Народилось поросят – всього, тис. голів	325,8	137,8	109,4	115,8	92,4
В т.ч. від основних свиноматок, тис. гол	262,2	109,5	86,5	92,4	73,8
Одержано поросят (гол) у середньому на 1 свиноматку, які були на початок року	9,84	9,63	10,4	9,65	7,6

ної. Розрахунки показують, що при отриманні

Таблиця 4. Динаміка витрат кормів на 1 ц продукції у сільськогосподарських підприємствах

Роки	Витрати кормів, всього ц.к.од	З них концентровані корми, ц.к.од.	Питома вага концентрованих кормів, %
1995	23,22	17,33	74,6
2000	20,0	14,84	74,2
2005	12,58	10,22	81,2
2006	11,37	9,84	86,5
2007	10,83	9,57	88,4

за рік від основної свиноматки 18 поросят на вирощування одного поросяти до двохмісячного віку затрачається 125 кормових одиниць (сюда включаються витрати корму на утримання матки і хряка) при отриманні 11–12 поросят — біля 190 кормових одиниць, або на 52 % більше. При невисокій продуктивності і низькому використанні свиноматок корми і праця витрачаються неефективно.

Маточне поголів'я у сільськогосподарських підприємствах Кіровоградської області характеризується такими показниками.

Із даних табличного матеріалу (табл. 3) видно, наприклад, що у 2006 році одержано 1,1 опоросу на одну свиноматку, у розрахунку на один опорос одержано 9 голів. Це говорить про невикористані резерви виробництва свинини в області.

Не менш важливим у збільшенні поголів'я є збереження стада. Так, у 2006 році у сільськогосподарських підприємствах падіж свиней збільшився порівняно з 2005 р. на 44,5% і склав 13,6 тис. голів. Основною причиною падежу є те що, більшість ферм є невеликими, і у приміщеннях утримуються різні статеві-вікові групи свиней. Існуючі приміщення свиноферм не відповідають оптимальним вимогам щодо утримання поголів'я різних вікових груп. Свинарники маточники у зимовий період недостатньо

обігріваються, поголів'я утримується великими групами, без урахування режиму температури, вологості повітря, а годівля свиней є недостатньою та неповноцінною.

Інтенсивне ведення галузі свинарства залежить від багатьох факторів, але основний із них

— раціональне використання кормів. Основну долю в структурі собівартості свинини займають корми. Від виду кормів, їх якості, способу підготовки до годівлі, збалансованості раціонів залежить продуктивність тварин. Вартість затрачених кормів визначають собівартість свинини. Одним із основних способів зниження затрат на корми без зниження продуктивності тварин є годівля свиней за науково-обґрунтованими нормами. Господарства області для виготовлення комбікормів використовують власне зерно, питома якого становить 70—75% у структурі використаних концентрованих кормів.

Якщо проаналізувати витрати кормів на 1 ц продукції протягом 1995—2007 років, то можна зробити висновок: при нижчій питомій вазі у раціоні концентрованих кормів витрати кормів на 1 ц продукції є набагато вищими.

Для виробництва свинини найбільш ефективними є концентровані корми. Згідно з нормованою годівлею їх частка у раціоні повинна становити 91%. При аналізі фактично згодованих кормів видно, що в раціоні за досліджуванний період концентровані корми становлять 81% з них 13,8% комбікорми а решта припадає на інші корми та біологічні добавки. При цьому рівень відповідності норм становить 94,1%. Невідповідність раціону негативно впливає на виробництво продукції свинарства і є перевитрати ц.к.од на одиницю продукції. Якщо порівняти нормативні затрати кормів на одиницю продукції в 2007 році (складають 8 ц.к.од) із

Таблиця 5. Динаміка виробництва свинини за роками (реалізація на забій тис. т)

	1995		2000		2005		2006	
	у живій вазі	у забійній вазі	у живій вазі	у забійній вазі	у живій вазі	у забійній вазі	у живій вазі	у забійній вазі
Всі категорії господарств	30,1	21,6	32,9	23,7	24	19,3	20,8	16,7
в тому числі сільськогосподарські підприємства	10,7	7,7	4,4	3,2	3,2	2,5	5	4
у % до всіх категорій господарств	35,5	35,6	13,4	13,5	13,3	13,0	24	24
господарства населення	19,4	13,9	28,5	20,5	20,8	16,8	15,8	12,7
у % до всіх категорій господарств	64,5	64,4	86,6	86,5	86,7	87	76	76

фактичними (складають 10,83 ц.к.од), то фактично затрачено більше на 2,83 ц.к.од. Вартість 1 ц.к.од, згодованих свиням, становить 47,95 грн. За рахунок більше затрачених кормів продукція свинарства стала дорожчою на 135,7 грн.

Проаналізувавши реалізацію продукції свинарства за всіма категоріями господарств, що займаються сільськогосподарським виробництвом, реалізовано на забій свиней у 2006 році 20,8 тис. т (69,1% рівня 1995 р.).

В результаті проведеного дослідження обґрунтовано, зменшення поголів'я, зниження продуктивності свиней, погіршення плодючості основних свиноматок і як наслідок — скорочення обсягу приросту живої маси обумовили зменшення виробництва свинини. Виробництво свинини в області в основному здійснюється господарствами населення. За період з 1995—2006 рр. виробництво скоротилося на 13,4 тис. т, або на 55,5 %. В той же час собівартість виробництва 1 ц приросту свиней та реалізаційна ціна значно змінювалися. Якщо порівняти показники собівартості і реалізаційної ціни за останні 4 роки (2004—2007 рр.), то видно, що собівартість підвищилась в 1,11 рази, а реалізаційна ціна стала на 4,9 % нижчою. Реалізаційна ціна — яка склалася на продукцію свинарства, вплинула на скорочення поголів'я свиней. Так, від реалізації цієї галузі сільськогосподарські підприємства області в 2006 році отримали 47,1 млн грн. збитку, у 2005 р., — 1,4 млн грн. прибутку). Зниження рентабельності виробництва свинини в аграрних формуваннях відбулося в зв'язку з тим, що коефіцієнт випередження темпу росту собівартості одиниці продукції над темпом росту ціни її реалізації становив 1,4.

Поліпшення економічної ситуації у свинарстві, підвищення конкурентоспроможності продукції галузі можливе за умови інтенсифікації ведення тваринництва, зростання продук-

тивності свиней, здешевлення виробництва. Підвищення ефективності виробництва кінцевих видів продукції можливе за рахунок оптимізації структури виробництва в галузях сільського господарства, укріплення кормової бази, покращення селекційно-племінної роботи, вдосконалення взаємозв'язків з обслуговуючими підрозділами АПК та правильної маркетингової діяльності.

Як свідчать статистичні дані, галузь свинарства є збитковою не тільки у Кіровоградській області, а і в проаналізованих областях.

Аналізуючи структуру каналів реалізації продукції свинарства, видно, що 63,4% обсягів реалізації проводять переробним підприємствам, 13,4% населенню в рахунок оплати праці, 14,4% на ринку через власні магазини, ларки, палатки, 1,3% пайовикам у рахунок орендної плати за землю та майнові паї, 7,5 % за іншими каналами.

Свинарство технологічно пов'язане з обслуговуючими і переробними галузями, а її потужність значно недозавантажена на сьогоднішній день. Проблеми реалізації м'ясної продукції мають дуже важливе значення, коли незнання ринку збуту, кон'юктури попиту, відсутність гнучкої цінової політики значно зменшують кількість м'ясної продукції для споживача. Раціональне розв'язання проблем розвитку свинарства можливо тільки при системному підході до них.

Аналіз та оцінка кризового стану в свинарстві дозволяє зробити такі висновки. Свинарство було і буде однією із пріоритетних галузей тваринництва. Наукова думка в різні часи намагалася дослідити, вивчити та впровадити у виробництво найефективніші методи щодо отримання високоякісного м'яса та збуту його на світовому ринку.

Високорентабельне виробництво м'ясної сировини за висновками спеціалістів, можливе лише за умови великотоварного виробництва. Необхідно зазначити, що досвід ведення свинарства в країнах Європи та США свідчить про можливість ефективного ведення цієї галузі. Основою для цього є законодавчо-державна та інвестиційна підтримка, підвищення продуктивності існуючих та новостворених порід на основі використання нових біотехнологічних методів, інтенсивних ресурсозберігаючих технологій та ефективного використання кормів. Встановлено, що із збільшенням їхньої частки собівартість свинини знижується. Од-

Таблиця 6. Економічна ефективність виробництва свинини по області та сусідніх областях України у 2006 році (сільськогосподарські підприємства)

Регіон	Ціна реалізації 1 ц. грн	Собівартість 1 ц. грн	Рівень рентабельності (збитковості)%
Всього по Україні	772,13	849,86	-9,2
Вінницька	788,48	887,32	-11,1
Дніпропетровська	733,72	758,86	-3,3
Кіровоградська	711,7	849,84	-20,0
Миколаївська	695,98	925,16	-24,8
Одеська	713,25	822,65	-13,3
Полтавська	762,16	992,33	-23,2
Черкаська	693,28	749,14	-7,5

нак при цьому корми мають бути дешевшими, а частка їх в собівартості — високою [3].

Досвід вітчизняних господарств та наукові напрацювання вчених свідчать, про проблему відродження свинарства і швидкого нарощування поголів'я можливо здійснити на основі мало затратних технологій утримання свиней та "холодного" способу їх вирощування. Свиней утримують в так званих будівлях на дугоподібних опорах (ангарах). Основна мета полягає в тому, щоб знизити фінансовий ризик, пов'язаний з будівництвом капітальних приміщень, розрахованих на матеріало- та енергоємні технології, наблизити утримання свиней до природного середовища. Досвід країн з розвинутою ринковою економікою (США, Канада, Японія, Німеччина та ін.) свідчить, що використання ангарів дозволяє суттєво знизити витрати по обслуговуванню тварин, пов'язанні з прибиранням гною та кормо роздачею, а без перегонний метод утримання забезпечує без стресове вирощування молодняку. Основними перевагами цього методу вирощування є досить значна економія енергоносіїв в структурі собівартості свинини, витрати на електроенергію становлять максимум 2%, тоді як традиційна технологія свинарства вимагає мінімум 3—5%. Впровадження цієї технології утримання свиней дозволяє на одиницю інвестицій отримати в 4—5 разів більше свинини, ніж при традиційному свинарстві [5].

Господарств, що успішно працюють за даними технологіями, в Україні достатньо, а тому є всі підстави вважати цей напрям, з врахуванням відповідних вдосконалень, перспективним.

Сучасні свиноферми та комплекси, як і інші підприємства галузі тваринництва, є значними споживачами енергоресурсів: енергоносії (електрична енергія, теплова енергія, рідке і газоподібне паливо), енергоресурси (у кормах, будівлях, спорудах, машинах і обладнанні, трудових ресурсах) тощо. У зв'язку з загостренням паливно-енергетичної кризи частка енергоносіїв у структурі собівартості продукції свинарства в залежності від виробничої потужності агропромислових підприємств становить 20-30%. Підвищення вартості енергоносіїв робить актуальним питання енергозбереження та раціонального використання енергоресурсів.

В даний час стає актуальною проблема ефективності та переходу м'ясного господар-

ства на реальні ринкові відносини, зберігаючи при цьому створений раніше виробничий потенціал для того, щоб у найближчі роки відновити втрачені позиції і вийти на якісно новий рівень виробництва продукції свинарства.

ВИСНОВКИ

Враховуючи сучасний стан розвитку галузі свинарства області, наявні позитивні тенденції, основну увагу необхідно приділити стабілізації чисельності поголів'я свиней та розробці системи заходів із стимулювання його нарощування.

На найближчу перспективу виробництво свинини організаційно повинно зосереджуватись на великих свинарських комплексах, агрокомбінатах, в спеціалізованих колективних та фермерських підприємствах.

Для підвищення економічної ефективності та забезпечення конкурентоспроможності свинарської продукції принципового вдосконалення потребують технологічні основи ведення свинарства, що забезпечують оптимальні умови утримання, годівлі, розведення та селекції тварин, і приведення їх у відповідність до європейських стандартів якості.

Державою доцільно здійснити такі заходи щодо чіткого регулювання цінової політики, попиту та пропозиції, вдосконалити механізм державної підтримки виробництва свинини, надавати пільгові довгострокові кредити сільськогосподарським товаровиробникам для реконструкції та модернізації виробництва.

Література:

1. Головне управління статистики у Кіровоградській області. Статистичні матеріали.
2. Ефективне тваринництво Журнал 2007 №4, с.14—21.
3. Данилів Б.В. Інтенсифікація свинарства на основі використання промислових методів виробництва продукції, Економіка АПК — 2006. — №8. — С. 28—30.
4. Козир В. Залежність собівартості свинини від рівня і типу годівлі свиней // Тваринництво України — 2006. — №4. — 22 с.
5. Михайлов С.І., Бугуцький О.А. Економіка виробництва свинини. — К.: "Урожай", 1990. — с. 12
6. Шидт Т. Свиной марш: Свиноводство України // Бізнес. — 2006 — № 25. — С. 142—143.

Стаття надійшла до редакції 19 січня 2009 р.